

Universiteit
Utrecht

Schrijfonderwijs als Taal- en Cultuuronderwijs

Landelijk Netwerk Taal

Els Stronks, hoogleraar Vroegmoderne Nederlandse
letterkunde, Universiteit Utrecht

Universiteit
Utrecht

Schrijfonderwijs als Taal- en Cultuuronderwijs

Landelijk Netwerk Taal

Els Stronks, hoogleraar Vroegmoderne Nederlandse
letterkunde, Universiteit Utrecht

van den Broek, A., J. Bron, J. Gubbels, M. Gijsel, M.
Hoogeveen, J. Lentjes, A. Muja, J. Prenger, V.
Schmidt, G. van Silfhout, M. in 't Zandt, M. van
Zanten, *Analyse en evaluatie referentieniveaus
Nederlandse taal en rekenen.*
Nijmegen/Amersfoort, 2022, SLO.

Universiteit
Utrecht

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Schrijfakademie.nl

Begin waar je wilt, en leer je gedachten in woorden uit te drukken

Creativiteit

Genres

Gevoelens

Indrukken

Taal

Thema's

Over de makers

Kennisclips

Gebruikers aan het woord

Docenten

Publikaties

Vaardigheden ▾

Kennis ▾

Genre ▾

Houding ▾

Duur ▾

Zoek...

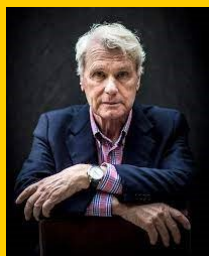

Universiteit
Utrecht

Schrijversvakschool

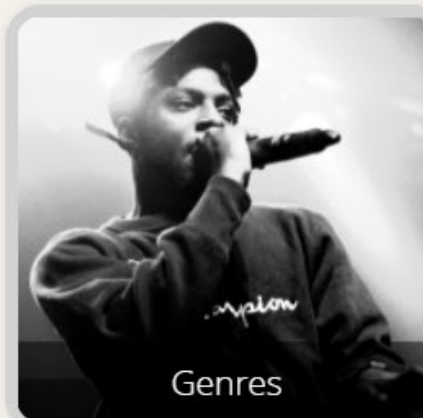

Schrijfakademie.nl

Begin waar je wilt, en leer je gedachten in woorden uit te drukken

Creativiteit

Genres

Gevoelens

Indrukken

Taal

Thema's

Over de makers

Kennisclips

Gebruikers aan het woord

Docenten

Publikaties

Vaardigheden

Kennis

Genre

Houding

Duur

Zoek...

Vandaag

1. Wat hebben we in Schrijfakademie.nl voor VO bedacht?
2. (Hoe) kan dat van nut zijn in PO?

Mijn kennis over taalonderwijs in PO

**Begeleiding stage RMA student
Annika van Bodegraven bij De
Schoolschrijver**

-> analyse van schrijfonderwijs in
veelgebruikte methoden in PO

**Suzanne van Norden, *Iedereen
kan leren schrijven***

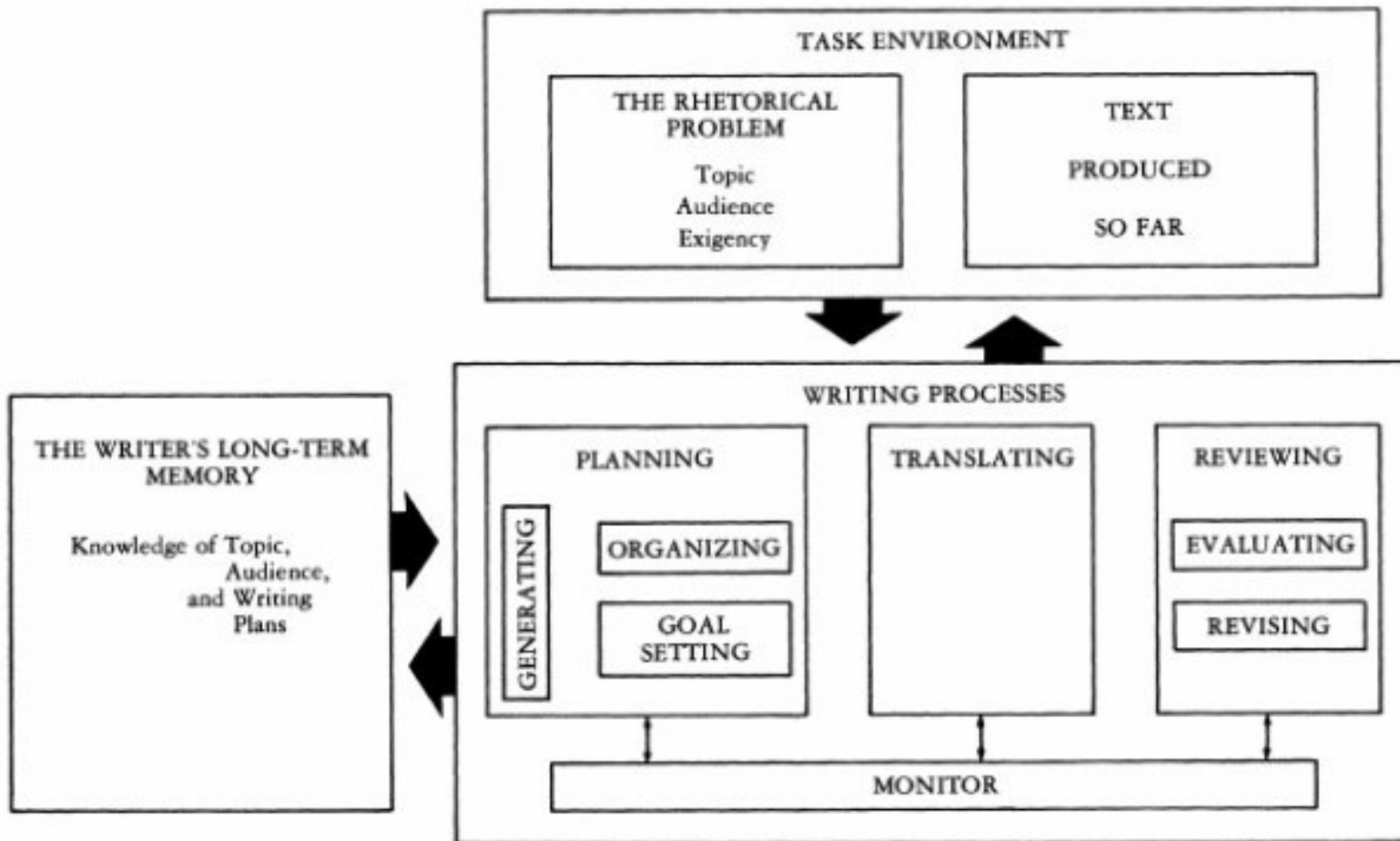
-> voorbeeld van schrijfdidactiek die
vertrekt vanuit de verbeelding van
de leerlingen en het idee dat
schrijven een ambacht is

PABO curricula

-> zorgen om belezenheid PABO
studenten (PABO Leest!)

Schrijfonderwijs VO nu: model Flower en Hayes als basis

Flower, L., & Hayes, J. (1981). A cognitive process theory of writing. *College Composition and Communication*, 32(4), 365-387

Schrijfonderwijs VO nu

In het huidige schrijfonderwijs is er veel aandacht voor twee fasen uit het schrijfproces van leerlingen:

1. het leren plannen (maken van een bouwplan voor je begint met schrijven)
2. het leren geven en verwerken van feedback ((peer)review).

Genrekenmerken zijn het belangrijkste houvast dat leerlingen daarbij krijgen.

1. de kenmerken geven richting aan het bouwplan
2. achteraf zijn de resultaten te beoordelen door te kijken in hoeverre goed met de kenmerken gewerkt is.

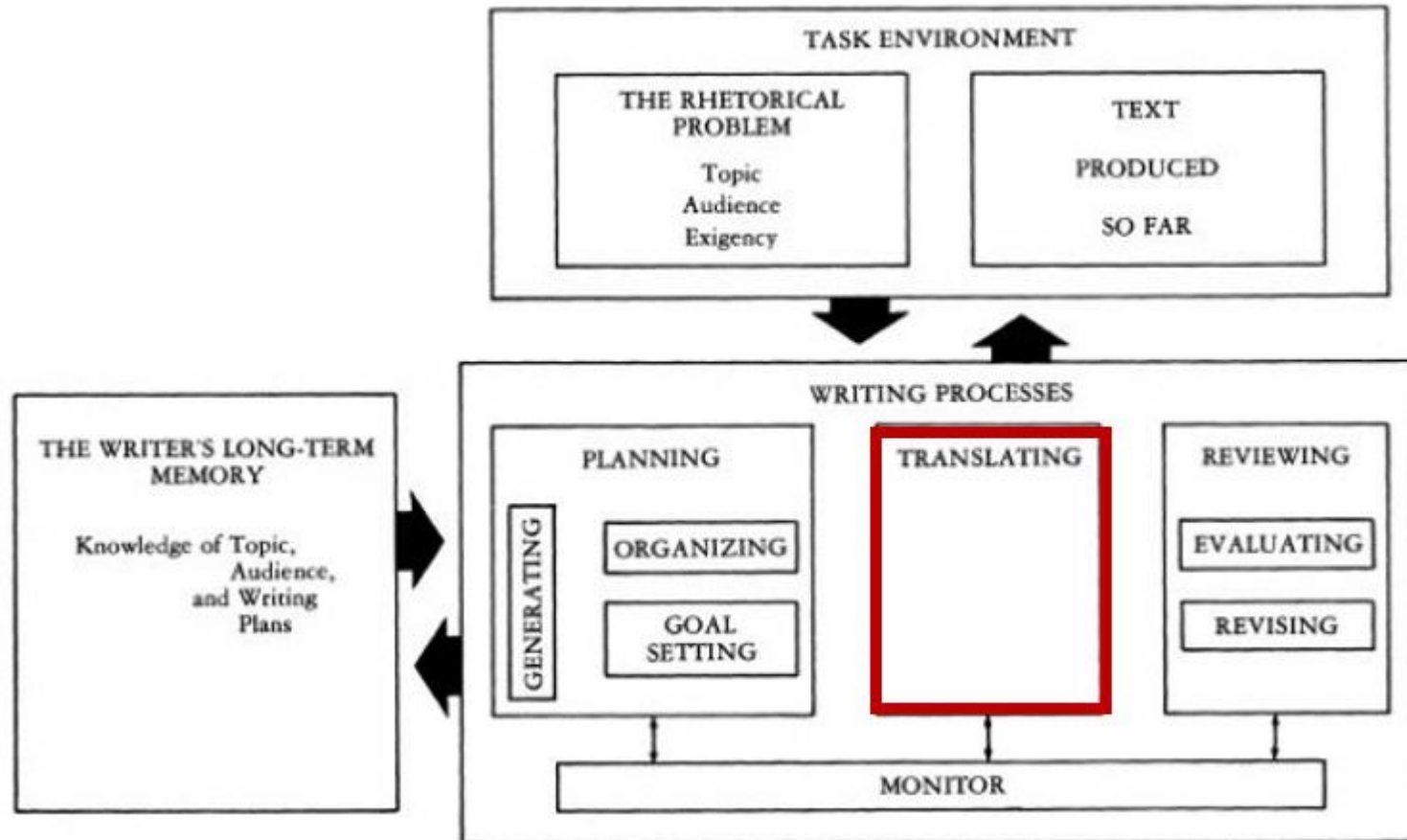

Schrijfakademie.nl: conceptuele basis

Accent op:

- 'translating'

- 'translating'
gekoppeld aan in
dit model
onzichtbare
culturele context

Schrijfonderwijs VO nu

In het huidige schrijfonderwijs is weinig aandacht voor pedagogiek

1. wie is de schrijver?
2. wat wil hij/zij met het schrijven?

En geen aandacht voor culturele dimensie

1. in welke cultuur schrijven leerlingen zich in?
2. wat heeft die cultuur hen te bieden?

Wat wil dus Schrijfakademie.nl?

Culturele dimensie in schrijfonderwijs inbrengen
lezen en schrijven koppelen

Pedagogische dimensie inbrengen
de persoonsvorming van de leerling wordt leerdoel

Creativiteit aanleren
creativiteit is veel meer dan brainstormen en je kan het leren

Begin waar je wilt, en leer je gedachten in woorden uit te drukken

Over de makers

Kennisclips

Gebruikers aan het woord

Docenten

Publikaties

Vaardigheden ▾

Kennis ▾

Genre ▾

Houding ▾

Duur ▾

Zoek... 🔍

Hoe werkt de site?

Universiteit
Utrecht

Voorbeeldoefening 4, Domein Gevoelens: Behoeftetepeiling,

<https://schrijfakademie.nl/oefening/behoeftetepeiling/>

Behoeftetepeiling

Het woord 'levensbehoefte' gebruiken we in het Nederlands om datgene te omschrijven wat je echt nodig hebt in je leven. Als je Google de opdracht geeft te zoeken wat Nederlanders allemaal als levensbehoefte omschrijven, dan is dat nogal wat: zout, WiFi, lopen, sex, lezen, water, ventilatie, cultuur, coaching, kennis, sport, mobiele telefoon, knuffelen, energie, reizen, wonen, slapen, mineralen, weersverwachting. En dat zijn nog maar de eerste zoekresultaten.

Deze oefening leert je te bedenken wat jouw levensbehoefte is, en hoe die onder woorden te brengen.

SCHRIJVEN

- Bedenk wat je eigen eerste levensbehoefte is: waar kun jij niet zonder leven? Je mag geen persoon of ander levend wezen noemen. Denk bijvoorbeeld aan een ding, een service of aan een activiteit.
- Schrijf in steekwoorden op:
 - wat die levensbehoefte is
 - twee argumenten waarom jij niet zonder kunt
 - twee voorbeelden van wat er zou gebeuren als je deze levensbehoefte niet meer tot je beschikking had.

SCHRIJVEN

- Bedenk wat je eigen eerste levensbehoefte is: waar kun jij niet zonder leven? Je mag geen persoon of ander levend wezen noemen. Denk bijvoorbeeld aan een ding, een service of aan een activiteit.
- Schrijf in steekwoorden op:
 - wat die levensbehoefte is
 - twee argumenten waarom jij niet zonder kunt
 - twee voorbeelden van wat er zou gebeuren als je deze levensbehoefte niet meer tot je beschikking had.

In de vorige stap heb je jouw levensbehoefte opgeschreven, maar is deze levensbehoefte wel helemaal van jouzelf? Heel veel van wat wij willen en vinden komt direct uit onze sociale omgeving. Omdat wij onbewust anderen imiteren, is het goed om altijd te bedenken wat er echt bij jou hoort en wat niet.

Als je bij een groep hoort, laat je dat zien door je op een bepaalde manier te gedragen of te denken: je denkt dan misschien dat wat de groep wil, ook voor jou belangrijk is. Maar als je teveel of te vaak dingen doet en zegt die niet bij jou horen, kun je jezelf kwijtraken.

De schrijfster Dilara Bilgiç schrijft in haar boek ~~De gelabelde~~ over de neiging die groepen hebben om de levensbehoefte van de groep als de enige levensbehoefte te zien. Ze laat in haar boek haar moeder aan het woord, die op haar werk in discussie raakt vanwege een levensbehoefte die zij voelt:

Op het werk bad ik tijdens de koffiepauzes. Sommige collega's reageerden daar argwanend op. Ze wilden weten waarom ik dat niet thuis deed, en het per se in de pauze moest doen. Ik heb dat nooit helemaal kunnen vatten. Ik vraag toch ook niet waarom zij hun koffie niet thuis dronken? Koffie en de gesprekken bij de automaat zijn voor sommigen een fundamentele levensbehoefte. Voor mij is bidden een levensbehoefte.

Op het werk bad ik tijdens de koffiepauzes. Sommige collega's reageerden daar argwanend op. Ze wilden weten waarom ik dat niet thuis deed, en het per se in de pauze moest doen. Ik heb dat nooit helemaal kunnen vatten. Ik vraag toch ook niet waarom zij hun koffie niet thuis dronken? Koffie en de gesprekken bij de automaat zijn voor sommigen een fundamentele levensbehoefte. Voor mij is bidden een levensbehoefte.

Bron: Dilara Bilgiç, *De gelabelde*. Amsterdam 2022, 122.

Universiteit
Utrecht

Voorbeeldoefening 1, Domein Creativiteit: Framing,

<https://schrijfakademie.nl/oefening/framen/>

Vindingrijk *framen*

Met hele kleine veranderingen in je taal kun je mensen heel sterk sturen – zonder dat mensen dat zelf zo door hebben. Dat noem je *framing*.

Een voorbeeld:

Een tijdje geleden wilde de regering een nieuwe wet maken waarmee ze konden regelen dat de overheid inlichtingen over Nederlanders mag verzamelen. Die wet heette officieel de “wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten” (afkorting WIV), maar kreeg van de tegenstanders van die wet een andere naam. Ze noemden hem “sleepwet”. Ze gaven daarmee het idee dat de wet een net was waarin de overheid Nederlanders gevangen hield, en allerlei informatie over hen naar zich toe sleepte. Dat is *framing*. De wet was gemaakt met het idee dat de overheid met veel inlichtingen Nederlanders kan beschermen tegen gevaar. Terreur bijvoorbeeld. Met die andere naam stuurden die tegenstanders de discussie over die wet een andere kant op. Iedereen vroeg zich daarna steeds af hoeveel inlichtingen die overheid wel niet over ons binnensleepte. En waarom eigenlijk.

Hoe je *framen* zelf doet, leer je in deze oefening. We oefenen met drie soorten *framen*, leggen eerst nog wat theorie uit.

FRAMING - DE THEORIE

SCHRIJF JE EIGEN ISSUE FRAME

SCHRIJF EEN FRAME DAT SCHIJNZEKERHEID GEEFT

FRAMING IN VRAAGSTELLING ONDERZOEKEN

Wat vond je van de oefening, of wat heb je geschreven? Vul het hieronder in!

Voorbeeldoefening 2, Domein Taal: Reclametaal,

<https://schrijvakademie.nl/oefening/reclametaal/>

Reclametaal

Welke reclameteksten ken jij uit je hoofd? En ken je zo omdat je ze heel sterk vindt, of juist irritant en waardeloos? Reclametaal heeft iets speciaals, ook al lijken reclameteksten in Nederland op het Nederlands dat je elke dag hoort. Reclamemakers willen je aandacht, en gebruiken daarvoor graag taal die iedereen kent.

Kijk maar naar een reclameslogan als: "Dat is het lekkere van Albert Heijn". Allemaal alledaagse woorden die veel mensen begrijpen. En ook beelden die mensen kennen: niet het beeld van Albert Heijn als een heel groot bedrijf op de wereldmarkt. Maar Albert Heijn als boodschappenwinkel om de hoek waar je lekker gemakkelijk al je lekkere dingen kunt halen.

Die alledaagse taal in reclame lijkt dus de alledaagse werkelijkheid te beschrijven, maar dat is niet zo. Reclametaal brengt een boodschap, en doet dat door de werkelijkheid iets te vervormen. Dat zodat je iets uit die werkelijkheid je aandacht trekt, en je het zo mooi gaat vinden dat je het wilt hebben, of je eraan wilt verbinden (een sportclub bijvoorbeeld). De Nederlandse reclamemaker Hans van Dijk zei over dat vervormend effect:

Reclametaal is altijd positief.

Een andere Nederlandse reclamemaker, Béla Stamenkovits, had het over 'mooier maken'. Reclametaal maakt dingen mooier dan ze zijn, maar denk niet dat alleen reclamemakers dingen mooier maken. Mooimakers zijn we allemaal, ook zonder taal:

Mooimaker word ik vaak genoemd. Prima, dat mag. Reclame is het verkopen van een product of een dienst. Als jij morgen je auto te koop zet, ga je hem eerst schoonmaken en oppoetsen. Mooi maken. Als jij foto's van je huis op Funda zet, ga je eerst opruimen en hier en daar een bloemetje neerzetten. Mooi maken. Mooimakers, we zijn het allemaal.

Reclametaal schrijven en de dingen mooier maken: dat is een vak dat je kunt leren. In deze oefening leer je twee dingen over dat vakmanschap door een reclameslogan of *shameless plug* voor jezelf te schrijven. Je kunt de oefeningen los van elkaar maken, en er dus ook de oefening uit kiezen die je het leukst vindt.

SLOGAN - DE THEORIE

SLOGAN - DE PRAKTIJK

SHAMELESS PLUG - DE THEORIE

SHAMELESS PLUG - DE PRAKTIJK

Universiteit
Utrecht

Voorbeeldoefening 3, Domein Indrukken: Observeren,

<https://schrijfakademie.nl/oefening/observeren/>

Observeren

Vaak denken we dat we zuiver waarnemen, en bovendien precies hetzelfde waarnemen als anderen: deze auto is lichtblauw, deze penetrante geur is van mest en dit geluid is een cirkelzaag. Toch is dat niet zo: voor iemand anders kan diezelfde auto ietwat groenig zijn, blijkt de rookgeur een krachtig kruidenmengsel in een gerecht, en hoort een vogelkenner dat het snerpende geluid afkomstig is van een papegaai.

Onze zintuigen bedriegen ons constant, of beter gezegd: onze hersenen beslissen veel te snel wat iets is, gewoon omdat onze hersenen alles baseren op wat ze al kennen: lekker makkelijk, en soms handig maar feitelijk lui. Dus pas op voor je hersenen! – want zo ontstaan vooroordelen: onze hersenen stoppen alle waarnemingen in vakjes en hokjes, en plakken er een etiketje op. Ben je één keer door een hond gebeten? Dan zijn alle honden eng – kun je dan denken.

Ook in de maatschappij hebben wij daar veel last van: mensen worden maar al te vaak in hokjes gestopt zonder dat er nauwkeurig gekeken wordt naar wie ze zijn. Om goed te kunnen waarnemen moet je de tijd nemen, en niet te snel conclusies trekken. In deze oefening leer je hoe je dat stapsgewijs kunt doen.

OBSERVEREN	^
CHECK	^
NEUTRALISEREN	^
CHECK	^
UITZOOMEN	^
CHECK	^
INTERPRETEREN	^
CHECK	^
VERPLAATSEN	^
CHECK	^
EMOTIONEREN	^
CHECK	^
ONDERZOEKEN	^

Universiteit
Utrecht

Voorbeeldoefening 5, Domein Genres: Geboortekaartje,

<https://schrijfakademie.nl/oefening/geboortekaartje-2/>

Geboortekaartje

Op een geboortekaartje staat weinig, maar wel veelzeggende tekst. De schrijver A.F. Th. van der Heijden beschrijft in zijn roman *Tonio* het geboortekaartje van zijn zoon:

Toen de ogen van de kleine blindeman [=Tonio] eenmaal wijddopen gingen, keken ze je net zo rond en gericht aan als de o's die vetgedrukt op het geboortekaartje stonden.

Op het geboortekaartje van Tonio stond dus een naam die veelzeggend bleek, in een vorm die ook iets zijn over Tonio.

Geboortekaartjes sturen Nederlanders pas vanaf c. 1900, en in het begin zagen ze er veel zakelijker uit dan het kaartje dat voor Tonio gemaakt werd. Met name na 1970 werden teksten en vormgeving veel speelser. Soms wordt de term ook wel figuurlijk gebruikt: de akte waarin de vrede van Munster in 1648 werd gesloten, wordt ook wel 'het geboortekaartje van de staat Nederland' [↗](#) genoemd.

Voor je begint met schrijven: wil je eerst meer weten over het genre 'geboortekaartje', kijk dan op de site van *Beeld en geluid* [↗](#). Wil je wat voorbeelden van een vertaling lezen, kijk dan hier [↗](#).

SCHRIJVEN

LEZEN

HERSCHRIJVEN

Universiteit
Utrecht

Voorbeeldoefening 6, Domein Thema's: Liefde,

<https://schrijfakademie.nl/oefening/liefde/>

Liefde

Grote schrijvers hebben veel invloed op de manier waarop we over grote thema's als liefde, dood, vriendschap etc. nadenken. Veel mensen lezen hun boeken, en raken zo vertrouwd met de manier waarop die grote schrijvers over die thema's nadenken. In deze oefening ga je letterlijk knippen en plakken in bestaande teksten van grote schrijvers om je eigen gedachten over die thema's op te schrijven.

LEZEN

Onderbouw

Mel Wallis de Vries is een populaire Young Adult-schrijfster. Ze schrijft thrillers, met vaak vrouwelijke hoofdpersonages. Een daarvan is *Schuld*: hoofdpersonage Kate heeft net een vriend, Luuk, op wie ze halsoverkop verliefd is geworden. Sinds ze hem kent, maar ze fijne maar ook angstaanjagende dingen mee.

- Lees [dit fragment](#) uit *Schuld*

Bovenbouw

Jan Wolkers schreef in 1969 het boek *Turks fruit*. Een verhaal over een verloren liefde. Zo opgeschreven dat het veel lezers nadien kon boeien, maar ook afschrikken. In de loop van de jaren kwam er kritiek op de manier waarop de mannelijke hoofdpersoon in het boek omgaat met de vrouw die hij liefheeft, en die hem verlaat.

- dit fragment uit *Turks fruit*

ANALYSEREN

REFLECTEREN

SCHRIJVEN

REFLECTEREN

Relevantie voor PO?

- (sommig) PO schrijfonderwijs werkt al in de lijn van Schrijfakademie.nl als het gaat om creativiteit en pedagogiek: **doorlopende leerlijn van po naar vo**

- hoe eerder en beter leerlingen wennen aan het idee dat taalonderwijs altijd ook cultuuronderwijs is, hoe beter: **doorlopende leerlijn lezen & schrijven van po naar vo**

Bronnen

- van den Bergh, H. van den en T. Janssen, 'Het effect van creatief schrijven op het lezen van korte verhalen', in: *Levende Talen Tijdschrift*, 11, 2010, 3-15.
- Biesta, G., 'De school als toegang tot de wereld: Een pedagogische kijk op goed onderwijs. In R. Klarus & W. Wardekker (Eds.), *Wat is goed onderwijs? Bijdragen uit de pedagogiek*. Den Haag: Boom Lemma, 2011, 15-35.
- Borsten, T., C. Krahmer en V. Nieuwkoop, 'Op weg naar een praktisch schoolexamen schrijven', *Levende Talen Magazine* 8 (2021), 4-8.
- Brandt, D. (2014), 'Deep writing. New Directions in Mass Literacy', in: Edlund, A.C., Edlund, L.E, Haugen, S. (Eds.). (2014). *Vernacular literacies: past, present and future*. Northern Studies Monographs 3. Vardagligt skriftbruk 3, Umeå, 16..
- Brillenburg Wurth, K., 'The Creativity Paradox: An Introductory Essay', in: *The Journal of Creative Behavior* 53, 2019, 127-132.
- Curriculum.nu Team Nederlands, 'Kern van het leergebied Nederlands', 2020. Geraadpleegd 14 maart 2021, via -<https://www.curriculum.nu/download/voorstellen-nederlands/>.
- Van Drie, J.; Groenendijk, T.; Braaksma, M.; Janssen, T., *Genrespecifiek schrijven in de mens- en maatschappijvakken : Negen lesontwerpen onderzocht*. Amsterdam, Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken, 2016.
- Elving, K., *Effectieve leeractiviteiten voor het schrijfonderwijs in havo 4*. LOT, Utrecht, 2019.
- Flower, L., & Hayes, J. (1981). A cognitive process theory of writing. *College Composition and Communication*, 32(4), 365-387.
- Gerits, H. en R. Bouwer, 'Op naar een beter Schoolexamen Schrijfvaardigheid', *Didactiek Nederlands*, 2020. Geraadpleegd op 14 maart 2021, via: <https://didactieknederlands.nl/op-naar-een-beter-schoolexamen-schrijfvaardigheid/>..
- Holdinga, L., van Drie, J., Janssen, T., en G. Rijlaarsdam, 'Het nut van opschrijven. De functie van schrijftaken bij geschiedenis en filosofie nader beschouwd', *Dimensies. Tijdschrift voor didactiek van de Mens- en Maatschappijvakken* 2022, 4, 98-115.
- Meestringa, T. en C. Ravesloot, 'Schrijven in het voortgezet onderwijs: Een stand van zaken', in: *Levende Talen Magazine* 101, 2014, 8, 22-27.
- Norden, S. van, *Iedereen kan leren schrijven. Schrijfplezier en schrijfvaardigheid in het basisonderwijs*, Coutinho, Bussum, 2018.
- Peze, A. ten, 'Het schrijflab. Creatief schrijven in havo en vwo 4', in: *Levende Talen Magazine*, 2019, 4, 4-9.
- Rijlaarsdam, G., 'Schrijfprocessen', *Didactiek Nederlands – Handboek*, 2020. Geraadpleegd 14 maart 2021, via: <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/01/schrijfprocessen/>
- SLO, *Het schrijfonderwijs in primair en voortgezet onderwijs*, 2018. Geraadpleegd 14 maart 2021, via: <https://www.slo.nl/@4624/schrijfonderwijs>/Steenbakkers, J., Baaijen, V. & de Gloppe, K., 'De pedagogische dimensie van formuleer- en schrijfstijlonderwijs binnen het schoolvak Nederlands: Een analyse van het curriculum, het vakdidactisch discours en de lespraktijk', *Pedagogiek* 41:2 (2021), 1-27.
- Stubbé, H.E., A.M. Jetten, G.L. Paradies & G.J. Veldhuis, *Creatief Vermogen - de ontwikkeling van een meetinstrument voor leerlingen op school*, TNO, Soesterberg, 2015.
- Taalunie, *Schrijfonderwijs in de schijnwerpers*, Taalunie, Den Haag, 2015. Geraadpleegd 14 maart 2021, via: <https://taalunie.org/publicaties/65/schrijfonderwijs-in-de-schijnwerpers>.
- Ten Peze, A. A., Janssen, T. M., Rijlaarsdam, G. C. W., & van Weijen, D. (2021). Writing creative and argumentative texts: What's the difference? Exploring how task type affects students' writing behaviour and performance. *L1 Educational Studies in Language and Literature*, 21, 1-38.